

VILNIAUS UNIVERSITETO DOKTORANTŪROS STUDIJŲ DALYKO SANDAS (BENDRAUNIVERSITETINIS)

Mokslo sritis/ys, ryptis/ys (kodai)	Medicina ir sveikatos mokslai M000 (Medicina; Odontologija; Visuomenės sveikata) Gamtos mokslai N000 (Biologija; Ekologija ir aplinkotyra) Socialiniai mokslai S000 (Sociologija; Psichologija; Edukologija; Teisė) Humanitariniai mokslai H000 (Filosofija)			
Fakultetas, Institutas, Katedra /Klinika	Medicinos fakultetas, Sveikatos mokslų institutas, Sveikatos etikos, teisės ir istorijos centras			
Dalyko pavadinimas (ECTS kreditai, val.)	Bioetika (8 ECTS, 216 val.)			
Dalyko studijų būdas	Paskaitos	Seminari	Konsultacijos	Individualus darbas
ECTS kreditai	0,5	-	0,5	7
Dalyko vertinimo būdas (vertinama 10 balų sistemoje)	Egzaminas žodžiu, pateikiami 2 klausimai. Vertinimo sistema: 10 (puikiai): puikios, išskirtinės žinios ir gebėjimai. 9 (labai gerai): tvirtos, geros žinios ir gebėjimai. 8 (gerai): geresnės nei vidutinės žinios ir gebėjimai. 7 (vidutiniškai): vidutinės žinios ir gebėjimai, yra neesminių klaidų. 6 (patenkinamai): žinios ir gebėjimai (įgūdžiai) žemesni nei vidutiniai, yra klaidų 5 (silpnai): žinios ir gebėjimai (įgūdžiai) tenkina minimalius reikalavimus. 4, 3, 2, 1 (nepatenkinamai): netenkinami minimalūs reikalavimai.			
DALYKO KURSO TIKSLAS				
1. Supažindinti studentus su bioetikos problematika ir skirtinomis bioetikos problemų vertybiniemis interpretacijomis. 2. Suteikti žinių apie svarbiausius tarptautinius ir nacionalinius norminius dokumentus, reglamentuojančius skirtinas bioetikos sritis. 3. Išugdyti gebėjimą kritiskai vertinti bei taikyti įgytasių žinias bei argumentuoti suformuluoti savo poziciją įvairių bioetinių klausimų atžvilgiu. 4.				
PAGRINDINĖS DALYKO TEMOS				
1. Bioetika ir jos susiformavimo prielaidos. Istorinė medicinos etikos principų raida: tradicinė ir šiuolaikinė paradigma. Bioetikos tarpdalykiškumas ir metodologija. Bioetika kaip taikomosios ir profesinės etikos sritis: normatyvinės, deskriptyvinės, metaetikos reikšmė sprendžiant bioetikos problemas. Principų metodas, kazuistika, naratyvinė ir feministinė bioetika. 2. Skirtingos sveikatos bei ligos sampratos ir jų etinės implikacijos. Natūralistinės ir normatyvinės ligos ir sveikatos koncepcijos. Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO) sveikatos samprata ir jos kritinis vertinimas. Medikalizacija ir žmogaus gebėjimų gerinimas chirurginiai ar medikamentiniai metodai nesant medicininių indikacijų.				

3. Informuoto asmens sutikimo doktrina ir privatumo apsauga. Pacientas kaip asmuo ir sprendimų partneris. Paciento teisė į informaciją ir „teisė nežinoti“, informacijos apie pacientą apsauga. Prievertinė hospitalizacija ir gydymas. Privatumo ir konfidentialumo principai bei jų taikymo ypatumai. Naujų biomedicinos technologijų etiniai iššūkiai: e. medicina, dirbtinis intelektas, mobiliosios aplikacijos.

4. Žmogaus gyvybės pradžios etinės dilemos. Moralinis embriono statusas. Pagalbinio apvaisinimo etiniai aspektai: lytinių ląstelių donorystė, perteklinių embrionų problema, pakaitinė motinystė. Prenatalinės diagnostikos etinės problemos. Néštumo nutraukimo etinės kolizijos.

5. Gyvenimo pabaigos etiniai sprendimai. Epidemiologiniai mirtingumo pokyčiai bei mirties kultūrinio konteksto kaita šiuolaikinėje visuomenėje. Skirtingi medicininiai gyvenimo pabaigos sprendimai: eutanazija, savižudybė su pagalba, nuskausminamųjų preparatų perdozavimas, gyvybę pratęsiančių priemonių netaikymas, paciento teisė atsisakyti gydymo ar gaivinimo, labai neišnešiotų naujagimių gaivinimas.

6. Genetikos etiniai klausimai. Eugenika: istoriniai aspektai ir etinis vertinimas. „Reprodukcinis“ ir „terapinis“ klonavimas. Genetinis testavimas sveikatos, kilmės (ancestry) ir draudimo tikslais. Laisvai platinami genetiniai testai, „atsitiktinių“ radinių problema atliekant genetinius tyrimus. Žmogaus genomo redagavimo etiniai aspektai: somatinių ir gemalinių ląstelių genomo redagavimas.

7. Žmogaus audinių ir organų transplantacijos etinės problemos. Žmogaus mirties sampratos kismas: tradicinė mirties samprata ir žmogaus smegenų mirtis, jų reikšmė transplantologijos raidai. Išreikšto ir numanomo sutikimo modeliai. Komercionalizavimo problema. Donoro ir recipiente konfidentialumo apsauga. Teisingo audinių ir organų skirstymo kriterijai. Neplakančios širdies donorystės etinės problemos.

8. Mokslinių tyrimų su žmonėmis etinės problemos. Biomedicininių tyrimų etikos ištakos, istorinė raida ir pagrindiniai tarptautiniai dokumentai. Biomedicininių tyrimo, medicinos praktikos bei "eksperimentinio gydymo" skirtis. Skirtingi mokslinių tyrimų su žmonėmis tipai ir jų etiniai ypatumai. Biomedicininių tyrimų etikos principų taikymo problemos. Mokslinių tyrimų su žmonėmis etinė priežiūra.

9. Socialinis teisingumas ir sveikatos priežiūra. Nepakankamų sveikatos priežiūros resursų skirstymo svarba šiuolaikinėje visuomenėje. Skirstomojos teisingumo teorinės nuostatos (egalitarizmas, libertarizmas, utilitarizmas, komunitarizmas) ir jų taikymas skirtinguose sveikatos resursų skirstymo lygmenyse.

10. Bioetikos ribų išplėtimas: aplinkosauga, genetiškai modifikuoti augalai ir gyvūnai.

Aplinkosauginė (environmental) etika: klimato kaitos ir bioįvairovės išsaugojimo etiniai aspektai. Gyvūnų etika (animal ethics): moksliniai tyrimai su gyvūnais, gyvūnų klonavimas ir genomo redagavimas (laukinių ir ūkininkų). Augalų genomo redagavimas; diskusijos dėl genetiškai modifikuotų organizmų (GMO) definicijos.

SVARBIAUSIA REKOMENDUOJAMA LITERATŪRA

Bioetika ir jos susiformavimo prielaidos:

- Chadwick RF. Bioethics, *Encyclopedia Britannica*, (Invalid Date), <https://www.britannica.com/topic/bioethics> . Accessed 4 April 2022.

- Flynn J. Theory and Bioethics, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2021/entries/theory-bioethics/> .
- Europos mokslinių tyrimų etikos vadovėlis. Europos Komisija, 2010. Interneto prieiga:
https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/2316/4975/0114/European_Textbook_on_Ethics_in_Research-Lithuanian.pdf
- Gefenas E. Psichiatrija ir medicinos etika. Iš: Psichiatrija, red. Dembinskas A. Vilnius: Vaistų žinios, 2003. p. 51-61.
<https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/7516/3118/8357/psichiatrija-ir-medicinos-etika.pdf>

Skirtingos sveikatos bei ligos sampratos ir jų etinės implikacijos:

- Nordenfelt L. The concepts of health and illness revisited. *Med. Health Care Philos.* 2007, 10, 5–10. DOI 10.1007/s11019-006-9017-3
- Conrad P. Medicalization: Changing Contours, Characteristics, and Contexts. In: Cockerham W. (eds) *Medical Sociology on the Move*. Springer, Dordrecht; 2013. https://doi.org/10.1007/978-94-007-6193-3_10
- Machteld H; Knottner JA; Green L; van der Horst; Jadad AR; Kromhout D et al. How should we define health? *BMJ* 2011, 343, d4163.
<https://www.bmj.com/content/343/bmj.d4163>
- Scully JL. What is a disease? *EMBO reports*, 2004, 5(7), 650-653.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1299105/>
- van Dijk W; Faber MJ; Tanke MAC; Jeurissen PPT; Westert GP. Medicalisation and overdiagnosis: what society does to medicine. *Int. J. Health Policy Manag*, 2016, 5(11), 619-622.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5088721/>
doi:[10.15171/ijhpm.2016.121](https://doi.org/10.15171/ijhpm.2016.121)
- Forlini C; Wayne W. The is and ought of the ethics of neuroenhancement: mind the gap. *Front Psychol.*, 2015, 6, 1-5, doi: 10.3389/fpsyg.2015.01998
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4705235/>

Informuoto asmens sutikimo doktrina ir privatumo apsauga:

- Čekanauskaitė A.; Gefenas E. Etiniai bendarvimo su onkologinėmis ligomis sergančiaisiais aspektai. Iš: Krūties vėžys: moksliniai ir klinikiniai aspektai. Vilnius: Nacionalinis vėžio institutas, 2016. P. 472-501.
<https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/6816/3118/8332/Bendarvimo-su-vezio-pacientais-ettes-problemos.pdf>
- Europos mokslinių tyrimų etikos vadovėlis. Europos Komisija, 2010. IV skyrius „Privatumas ir konfidencialumas“. P. 105-112.
https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/2316/4975/0114/European_Textbook_on_Ethics_in_Research-Lithuanian.pdf
- Rigby, MJ. Ethical dimension of using artificial intelligence in health care. *AMA J Ethics*, 2019, 21(2), E121-124. doi: 10.1001/amajethics.2019.121.
<https://journalofethics.ama-assn.org/article/ethical-dimensions-using-artificial-intelligence-health-care/2019-02>
- Lucivero, F; Jongasma KR. A mobile revolution for healthcare? Setting the agenda for bioethics. *J Med Ethics*, 2018, 44 (10), 685-689.
<https://jme.bmjjournals.org/content/44/10/685.abstract>
- Wickremesinghe. Global mental health should engage with the ethics of involuntary admission. *Int J Ment Health Syst* 2021, 15, 20.
<https://doi.org/10.1186/s13033-021-00448-0>
<https://ijmhs.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13033-021-00448-0#citeas>

Papildoma literatūra:

- Bernard, L. Chapter 3: Informed Consent. In: Resolving ethical dilemmas: a guide for clinicians. Philadelphia, 2013, p. 19-32.
<https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/9116/3118/7117/Resolving-ethical-dilemmas-a-guide-for-clinicians-Chapter-3-Informed-Consent.pdf>
- Bernard, L. Chapter 5: Confidentiality. In: Resolving ethical dilemmas: a guide for clinicians. Philadelphia, 2013, p. 41-52.
<https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/1916/3118/7155/Resolving-ethical-dilemmas-a-guide-for-clinicians-Chapter-5-Confidentiality1.pdf>

Žmogaus gyvybės pradžios etinės problemas:

- Shalev, C. Reproductive Ethics. In: *Encyclopedia of Global Bioethics*, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015.
https://link.springer.com/content/pdf/10.1007%2F978-3-319-05544-2_367_1.pdf
- ten Have, HAMJ; ter Meulen, RHJ; van Leeuwen E. Medicinos etika. Vilnius: Charibdė, 2003. P. 270-290.

Papildoma literatūra:

- Calhaz-Jorge, C; De Geyter, CH; Kupka, MS; Wyns, C; Mocanu, E; Motrenko, T, et al. Survey on ART and IUI: legislation, regulation, funding and registries in European countries: The European IVF-monitoring Consortium (EIM) for the European Society of Human Reproduction and Embryology (ESHRE). *Hum. Reprod. Open*, 2020, 1, hoz044.
<https://academic.oup.com/hropen/article/2020/1/hoz044/5715201?login=true>
- Than, NG; Papp Z. Ethical issues in genetic counseling. *Best Pract. Res. Clin. Obstet. Gynaecol.*, 2017, 43, 32-49.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S152169341730010X>
- Watson K. Why we should stop using the term „elective abortion“. *AMA J Ethics*, 2018, 20(12), e1175-1180. DOI 10.1001/amaethics.2018.1175.
<https://journalofethics.ama-assn.org/article/why-we-should-stop-using-term-elective-abortion/2018-12>
- Center for Reproductive Rights. The World's Abortion Laws.
<https://reproductiverights.org/maps/worlds-abortion-laws/>

Gyvenimo pabaigos etiniai sprendimai:

- Kimsma, GK. Euthanasia: Active. In: *Encyclopedia of Global Bioethics*, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015.
- Van der Heide, A; van Delden, JJM; Onwuteaka-Philipsen, BD. End-of-life decisions in the Netherlands over 25 years. *N Engl J. Med*, 2017, 377, 492-494. https://www.nejm.org/doi/10.1056/NEJMcl1705630?url_ver=Z39.88-2003&rfr_id=ori:rid:crossref.org&rfr_dat=cr_pub%20%200pubmed
- Rekomendacijos dėl medicininio gydymo sprendimų priėmimo proceso gyvenimo pabaigos situacijose. Europos Taryba, 2015.
<https://rm.coe.int/168039e8da>

Papildoma literatūra:

- Encyclopedia of Bioethics. 3rd edition. Ed. by Stephen G. Post. USA: Macmillan Reference, 2004. Vol. 3, pp. 1410-1421 ("Life-sustaining treatment and euthanasia").
- Gefenas, E. Eutanazija. Vilnius: Filosofijos ir sociologijos institutas, 1995.
<https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/8616/3118/7006/eutanazija.pdf>
- van der Heide, A; Deliens, L; Faisst, K; Nilstun, T; Norup, M; Paci, E, et al. End-of-life decision-making in six European countries: descriptive study. *Lancet*, 2003, 362(9381), 345-350.
<https://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140673603140196/fulltext>

Genetikos etiniai klausimai:

- Encyclopedia of Bioethics. 3rd edition. Ed. by Stephen G. Post. USA: Macmillan Reference, 2004. Vol. 2, p. 848-858 ("Eugenics")
- Maimets, T; Lõuk K. Cloning: Human. In: Encyclopedia of Global Bioethics, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015.
https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-319-09483-0_95?fbclid=IwAR0YcZbHn0-OHQmg5XKaHBnwAheHXjrsWzwCKPfLRyqSkkQJ8gFt4DQmziA
- Allyse M; Robinson D; Ferber M; Sharp R. Direct-to-Consumer Testing 2.0: Emerging Models of Direct-to-Consumer Genetic Testing. *Mayo Clin Proc.* 2018, 93(1), 113-120.
<https://doi.org/10.1016/j.mayocp.2017.11.001>
- Than, NG; Papp Z. Ethical issues in genetic counseling. *Best Pract. Res. Clin. Obstet. Gynaecol.*, 2017, 43, 32-49.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S152169341730010X>
- Nuffield Council on Bioethics. Genome editing and human reproduction: social and ethical issues. 2018.
<https://www.nuffieldbioethics.org/assets/pdfs/Genome-editing-and-human-reproduction-short-guide.pdf>
<https://www.nuffieldbioethics.org/publications/genome-editing-and-human-reproduction>

Donorystė ir transplantacija:

- Dalal, AR. Philosophy on organ donation: review of ethical facets. *World J Transplant*, 2015, 5(2), 44-51.
<https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4478599/>
- ten Have, HAMJ; ter Meulen, RHJ; van Leeuwen E. Medicinos etika. Vilnius: Charibdė, 2003. P. 290-299.
- Encyclopedia of Bioethics. 3rd edition. Ed. by Stephen G. Post. USA: Macmillan Reference, 2004. Vol. 2, pp. 602-624.

Papildoma literatūra:

- Jonsen AR. The Ethics of Organ Transplantation: A Brief History. Virtual Mentor, 2012, 14(3), 264-268. <https://journalofethics.ama-assn.org/article/ethics-organ-transplantation-brief-history/2012-03>
- Shaw R. Donation: Organ. In: Encyclopedia of Global Bioethics, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015. p. 965-978.
- Europos Taryba. Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija), 1997. VI skyrius "Organų ir audinių pašalinimas gyviems donorams persodinimo tikslais". <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lT/TAD/TAIS.188028>
- Council of Europe. Explanatory report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 1997. <https://rm.coe.int/16800ccde5>

Mokslinių tyrimų su žmonėmis etinės problemas:

- Europos mokslinių tyrimų etikos vadovėlis. Europos Komisija, 2010. IV skyrius „Privatumas ir konfidencialumas“. P. 105-112.
https://www.smi.mf.vu.lt/application/files/2316/4975/0114/European_Textbook_on_Ethics_in_Research-Lithuanian.pdf
- Gefenas E. Research: Human subjects. In: Encyclopedia of Global Bioethics, Springer Science+Business Media Dordrecht, 2015.
- Belmont report, 1979. <https://www.hhs.gov/ohrp/regulations-and-policy/belmont-report/index.html>

Papildoma literatūra:

- World Medical Association. Declaration of Helsinki. 2018. <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-helsinki-ethical-principles-for-medical-research-involving-human-subjects/>
- Konvencija dėl žmogaus teisių ir orumo apsaugos biologijos ir medicinos taikymo srityje (Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija), 1997. V skyrius "Moksliniai tyrimai". <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.188028>
- Council of Europe. Explanatory report to the Convention for the Protection of Human Rights and Dignity of the Human Being with regard to the Application of Biology and Medicine: Convention on Human Rights and Biomedicine, 1997. <https://rm.coe.int/16800ccde5>

Socialinis teisingumas ir sveikatos priežiūra:

- Renaud, M; Aguas, C. Justice: Theories of. In Encyclopedia of Global Bioethics. Springer Science + Business Media Dordrecht, 2016., pp 1705-1712.
- Robert, R; Kentish-Barnes, N; Boyer, A; Laurent, A; Azoulay, E; Reignier, J. Ethical dilemmas due to the Covid-19 pandemic. *Ann. Intensive Care*, 2020, 10(1), 1-9. <https://annalsofintensivecare.springeropen.com/articles/10.1186/s13613-020-00702-7>
- Encyclopedia of Bioethics. 3rd edition. Ed. by Stephen G. Post. USA: Macmillan Reference, 2004. Vol. 2, 1098-1115.
- ten Have, HAMJ; ter Meulen, RHJ; van Leeuwen E. Medicinos etika. Vilnius: Charibdė, 2003. p. 174-201.

Papildoma literatūra:

- Gefenas E. Teisingumas ir šiuolaikinės medicinos kolizijos, *Filosofija, sociologija*, 1997, 2, 75-81.

Bioetikos ribų išplėtimas: aplinkosauga, genetiškai modifikuoti augalai ir gyvūnai:

- Fiore R. Bioethics: Environmental. In Encyclopedia of Global Bioethics. Springer Science + Business Media Dordrecht, 2016. pp. 313-323. https://link.springer.com/referenceworkentry/10.1007/978-3-319-09483-0_466
- Lee LM. A Bridge Back to the Future: Public Health Ethics, Bioethics, and Environmental Ethics. *Am J Bioeth.* 2017, 17(9), 5-12, DOI: [10.1080/15265161.2017.1353164](https://doi.org/10.1080/15265161.2017.1353164) <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/28829266/>
- Resnik D. Bioethics and Global Climate Change. *Bioethics Forum*. 2009, 39(3), 1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2688386/>
- Gardner J. Cloning:Animal. In: Encyclopedia of Global Bioethics. Springer Science + Business Media Dordrecht, 2016., pp 574-581.
- European Group on Ethics in Science and New Technologies. Ethics of genome editing. 2021. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/research_and_innovation/ege/ege_ethics_of_genome_editing-opinion_publication.pdf

Papildoma literatūra:

- European Group on Ethics in Science and New Technologies.. Ethics of modern developments in agricultural technologies. 2008 <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/9369a035-5a5e-45da-8e37-09717ed806d5/language-en/format-PDF/source-77404379>

KONSULTUOJANTYS DĖSTYTOJAI

(toliau, padalinio vadovui ir dalykų koordinuojančiam dėstytojui pritarus, nurodomi mokslo daktaro laipsni turintys 2 (min) - 4 (max) dėstytojai, kurių darbai ir publikacijos

**siejasi su atitinkamo dalyko profiliu, tačiau čia dėstytojų publikacijų, kaip buvo anksčiau,
pateikti nereikia, nes jos dabar visos prieinamos online)**

1. Koordinuojantis dėstytojas: Eugenijus Gefenas (profesorius, dr.)
2. Aistė Bartkienė (dr.)
3. Asta Čekanauskaitė (dr.)
4. Margarita Poškutė (dr.)

PATVIRTINTA: (čia nieko nepildyti, bet šio gabaliuko neištinti)

Vilniaus universiteto Medicinos ir sveikatos mokslų Doktorantūros mokyklos
Tarybos posėdyje: 2022 m. ... mén. ... d., protokolo Nr.:

Tarybos pirmininkė: